O.P.JINDAL SCHOOL , SAVITRI NAGAR

PRE – BOARD – II (2025-26)

कक्षा – दशमी　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　अवधिः- होरात्रयम्

विषयः - संस्कृतम् (सम्प्रेषणात्मकम्, कोड-सङ्ख्या-119)　　　　　　　　पूर्णाङ्काः- 80

सामान्यनिर्देशाः -

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 18 प्रश्नाः सन्ति ।
2. अस्मिन् प्र पत्रे चत्वारः भागाः सन्ति-

' क' भागः	:	अपठितावबोधनम्	10 अङ्काः
'ख' भागः	:	रचनात्मककार्यम्	15 अङ्काः
' ग' भागः	:	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	25 अङ्काः
'घ' भागः	:	पठितावबोधनम्	30 अङ्काः

3. प्रत्येकं भागम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
4. उत्तरलेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः ।
5. प्रश्नस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारम् एव लेखनीयः ।
6. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
7. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

'क' भागः (अपठितावबोधनम् - 10 अङ्काः)

1. अधोलिखितम् गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -

अन्ताराष्ट्रियोगदिवसः प्रतिवर्षं जूनमासस्य एकविंशतितमे दिनाङ्के सम्पूर्णे विश्वे उत्साहपूर्वकं आचर्यते। संयुक्तराष्ट्रसंघे २०१४ तमे वर्षे भारतप्रधानमन्त्रिणा योगस्य वैश्विकमहत्त्वं प्रतिपादितम्। ततः २०१५ तमे वर्षे "अन्तर्राष्ट्रीययोगदिवसः" प्रथमवारं आचरितः। अस्य माध्यमेन योगः स्वास्थ्यसंरक्षणस्य, रोगनिवारणस्य, मानसिकसन्तुलनस्य च वैश्विकोपायः अभवत्। योगः भारतस्य प्राचीनतमः आध्यात्मिकः शारीरिकः च अभ्यासः, यः शरीरमनसोः समन्वयं स्थापयति। अन्ताराष्ट्रियोगदिवसस्य प्रमुखोद्देश्यं योगस्य शारीरिक-मानसिक-आध्यात्मिककलानां प्रचारः प्रसारश्च, यः प्राचीनभारते उद्भूतः अस्ति।

अस्मिन् दिवसे विश्वस्य विभिन्नदेशेषु सहस्रशः जनाः योगाभ्यासं कुर्वन्ति। विद्यालयेषु, महाविद्यालयेषु, कार्यालयेषु, सार्वजनिकस्थानेषु च योगशिबिराणि आयोज्यन्ते। यत्र यमः, नियमः, आसनम्, प्राणायामः, प्रत्याहारः, धारणा, ध्यानम्, समाधिः इत्येते योगस्य अष्टाङ्गानि

सर्वेषां कृते प्रदर्श्यन्ते शिक्ष्यन्ते च। एतेषु प्रत्येकं अङ्गं साधकस्य जीवनं अनुशासितं, स्वास्थ्यसम्पन्नं, संतुलितं च करोति। योगः न केवलं शारीरिकस्वास्थ्यं, अपितु मानसिकशान्तिं, एकाग्रतां, आत्मविश्वासं च वर्धयति। आधुनिकायासपूर्णजीवनशैल्यां योगः एकं रामबाणौषधम्। सर्वे जनाः योगाभ्यासेन लाभान्विताः भवितुम् अर्हन्ति। अन्ताराष्ट्रिययोगदिवसः विविधतायां एकतायाः, प्राचीनपरम्परायाः च प्रतीकः अस्ति। योगेन सर्वत्र शान्तिः स्वास्थ्यं च प्रसारयितुं शक्यते। अतः योगः जीवनस्य सर्वाङ्गिणविकासाय आवश्यकः, मानवकल्याणाय अनुपमः च मार्गः इति निःसन्देहं कथयितुं शक्यते।

अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2x1 = 2

(i) अन्ताराष्ट्रिययोगदिवसः प्रथमवारं कदा आचरितः ?

(ii) योगस्य कति अङ्गानि सन्ति ?

(iii) योगशिबिराणि कदा आयोज्यन्ते ?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत -(केवलं प्रश्नद्वयम्) 2x2 = 4

(i) योगः कथं वैश्विकोपायः अभवत्?

(ii) अन्ताराष्ट्रिययोगदिवसस्य प्रमुखोद्देश्यं किं वर्तते ?

(iii) प्रधानमन्त्रिणा योगस्य वैश्विकमहत्त्वं कुत्र कदा च प्रतिपादितम्?

इ. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत | 1

ई. यथानिर्देशम् उत्तरत - 3 x 1= 3

(i) 'सर्वे जनाः योगाभ्यासेन लाभान्विताः भवितुम् अर्हन्ति'।अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम्?

(क) जनाः (ख) भवितुम् (ग) अर्हन्ति (घ) सर्वे

(ii) 'सकले' इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

(क) दिनाङ्के (ख) सम्पूर्णे (ग) समन्वयम् (घ) विश्वे

(iii) 'जनाः' इति पदस्य किं विशेषणपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

(क) एकतायाः (ख) प्रत्याहारः (ग) सहस्रशः (घ) एकाग्रताम्

'ख' भागः (रचनात्मकं कार्यम् - 15 अङ्काः)

2. **भवान् रविः अस्ति दिल्लीनगरे वसति।नियमितदिनचर्यायाः महत्त्वं बोधयितुं अनुजाय लिखितम् इदं पत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत।** 10x½=5

छात्रावासः

(i)---------------

दिनाङ्कः - ________________

प्रिय अनुज!

सप्रेम (ii) ---------------

अत्र (iii)--------------- तत्रास्तु। गतसप्ताहे भवतः अव्यवस्थितदिनचर्यां दृष्ट्वा अहं चिन्तितः अस्मि। अतः अद्य अहं भवते नियमितदिनचर्यायाः (iv)------------- स्पष्टीकरोमि।प्रातः (v)--------------- पूर्वम् उत्तिष्ठ। मुखप्रक्षालनं कृत्वा शुद्धजलं पिब। ततः योगाभ्यासं कुरु। प्राणायामः, सूर्यनमस्कारः च अत्यावश्यकौ।स्नानानन्तरं द्वित्राः होराः (vi)--------------- समर्पय। प्रातःकालीनम् अध्ययनं सर्वाधिकं (vii)------------- भवति। विद्यालयात् आगत्य विश्रामं कृत्वा पुनः अध्ययनं कुरु।सायंकाले किञ्चित् क्रीडां अपि क्रीडतु, तेन शारीरिकं मानसिकं च (viii)--------वर्धते। रात्रौ अष्टवादने भोजनं समाप्य नववादने शयनं कुरु। एवं यदि त्वं दिनचर्याम् (ix)--------------- पालयिष्यसि, तर्हि तव जीवनं व्यवस्थितं, स्वास्थ्ययुक्तं, सफलं च भविष्यति। मातृपितृचरणेषु मम प्रणामाः।

भवतः अग्रजः ,

(x) ---------------

मञ्जूषा - सूर्योदयात्, फलदायकम्, कुशलम्, रविः, अनुशासनेन , अध्ययनाय , नमोनमः, महत्त्वम्, दिल्लीतः, स्वास्थ्यम्

३.अ प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्चवाक्यानि संस्कृतेन लिखत - **5 x 1 = 5**

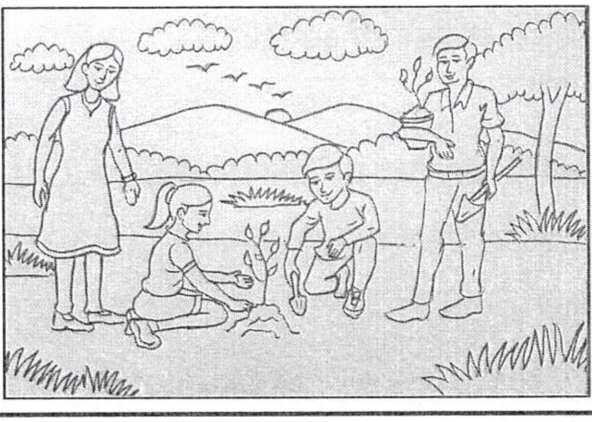

मञ्जूषा - वृक्षारोपणम् , पुरुषस्य , पर्यावरणम् , बालिका , शुद्धम् , कर्त्तव्यम् , स्वहस्तेन , प्राणवायुम् , पर्यावरणरक्षा , हस्ते , सूर्योदयः , महिला ।

अथवा

आ मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत - **"<u>अध्ययनस्य महत्त्वम्</u>"**

	मञ्जूषा - सर्वत्र, विदुषाम्, सम्मानम्, विद्यया, भवति, धनम्, शब्दकोशः, पराजितः, अर्जयितुम्, च, सन्ति, अपि।	
4.अ	**मञ्जूषाप्रदत्तपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितसंवादं पुनः लिखत-** **सुरेशः** - नमस्ते, अरुण ! किं भवान् इदानीं व्यस्तः अस्ति? **अरुणः** - नमस्ते! नैव, (i)______________________। **सुरेशः** - श्वः विद्यालये संस्कृत-प्रतियोगिता अस्ति। किं भवान् तदर्थं सज्जः अस्ति? **अरुणः** - (ii)______________________। **सुरेशः** - निश्चयेन! आवां सायं पञ्चवादने उद्याने मिलावः। **अरुणः** - उत्तमः विचारः।(iii)______________________। **सुरेशः** - सम्प्रति, किं भवान् पुस्तकं पठति? **अरुणः** - (iv)______________________। **सुरेशः** - अहम् अपि तत् एव पुस्तकं अनुसरामि। प्र तयोगितायै शुभकामनाः! **अरुणः** - (v)______________________। **मञ्जूषा** - ★ आम्, अहं सज्जः अस्मि। किं भवान् मया सह अभ्यासं करिष्यति ? ★ आम्, 'सरलसंस्कृतम्' इति पुस्तकं पठामि। ★ धन्यवादः! भवते अपि शुभकामनाः! ★ किं कार्यम्? ★ तत्र एव संस्कृत-वार्तालापस्य अभ्यासं कुर्वः।	5 x 1 = 5
	अथवा	
आ	**मञ्जूषायाः सहायतया अधोलिखितां कथां पूरयित्वा पुनः लिखत-** प्राचीनकाले एकः राजा आसीत्। सः सर्ववस्तूनि प्राप्य अपि (i)------आसीत्। एकदा सः मन्त्रिणं पृष्टवान् - "कथं सुखं प्राप्नुयाम्?" मन्त्री उवाच - "महाराज! यः स्वजीवनेन (ii)-------- , सः एव सुखी।" परं राजा तु असन्तुष्टः एव आसीत्। सः नगरे घोषणां कारयितवान् - "यः मां सुखिनं कर्तुं शक्नोति, तस्मै महत् (iii)--------दास्यामि।" बहवः जनाः आगतवन्तः, किन्तु राजा सुखी न अभवत्। अन्ततः एकः (iv)-------साधुः आगतवान्। सः राजानम् उक्तवान्- "प्रतिदिनं एकं एतादृशं कार्यं कुरु येन (v)---------हितं भवेत्।" राजा आश्चर्यचकितः अभवत्, किन्तु तथैव अकरोत्। प्रथमे दिवसे राजा एकं दरिद्रं बालकं दृष्ट्वा तस्य शिक्षणव्ययम् दत्तवान्। द्वितीयदिवसे सः एकां वृद्धां महिलां दृष्ट्वा तस्याः गृहं संशोधयितुं (vi)--	10x½=5

	------प्रेषितवान्। तृतीयदिवसे सः एकं (vii)---------दृष्ट्वा तस्य चिकित्सां कारितवान्। एवं राजा प्रतिदिनं एकं (viii)----------करोति स्म। कानिच्चित् दिनानि व्यतीतानि, राजा स्वयमेव प्रसन्नः अभवत्। सः ज्ञातवान् यत् - "सुखं वस्तुभ्यः न प्राप्यते, अपितु (ix)--------प्राप्यते।" अन्ते राजा साधुम् आहूय तत्कृतज्ञतां प्रकटयित्वा उवाच – "भगवन् ! इदानीं मया ज्ञातं यत् परोपकारः एव परमं (x)------। स्वार्थात् न, परार्थात् एव सुखं प्राप्यते।" एवं राजा जीवनस्य वास्तविकं सुखं प्राप्य सर्वेषां कल्याणाय राज्यं प्रशासितवान्। **मञ्जूषा -** **धनं , सेवकान् , परोपकारं , दुःखी , सेवाभावात् , रोगिणं , सन्तुष्टः , सुखम् , परेषां , वृद्धः**	
	'ग' भागः - अनुप्रयुक्तव्याकरणम् - 25 अङ्काः	
5. अ	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत-** (i) तस्माद् रक्षेत् सदाचारं <u>**प्राणेभ्योऽपि**</u> विशेषतः। (ii) आज्ञा गुरूणां <u>**हि+अविचारणीया**</u> । (iii) धैर्यं लयसमर्थं च <u>**षडेते**</u> पाठका गुणाः। (iv) <u>**कार्यक्रमः+तु**</u> सुनिश्चितः। **अथवा**	**4 x 1 =4**
आ	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत-** (i) जीवाः <u>**सर्वेऽत्र**</u> मोदन्तां भावयन्तः परस्परम्। (ii) नैतदस्त्रं मनुष्येषु तैः प्रयुक्तम् <u>**कथं+चन**</u> । (iii) अथ <u>**अर्जुन उवाच**</u>। (iv) लोके <u>**चक्षुः + दानं**</u> दुष्करमेव।	
6.	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समस्तपदं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत-** (i) <u>**अवक्रता**</u> यथा चित्ते तथा वाचि भवेद् यदि। (क) अनवक्रताः (ख) न वक्रतायाः (ग) न वक्रता (घ) अन वक्रता (ii) ततः <u>**युधिष्ठिरः च अर्जुनः च**</u> श्रीकृष्णेन सह रथारोहणं नाटयतः। (क) युधिष्ठिरार्जुने (ख) युधिष्ठिरार्जुनौ (ग) युधिष्ठिरार्जुनाभ्याम् (घ) युधिष्ठिरार्जुनयोः (iii) नास्ति <u>**रागसमं**</u> दुःखम् । (क) रागेण समम् (ख) रागे समम् (ग) रागस्य समम् (घ) रागाय समम्	**4x 1 = 4**

	(iv) सः पश्चात्तापेन दग्धमानसः सर्वं वृत्तान्तं निवेद्य करुणया सहितम् उच्चैः अक्रन्दत् । (क) सकरुणः (ख) सहकरुणम् (ग) सकरुणा (घ) सकरुणम्	
7.	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - (i) जगत्पतेः एषा सृष्टिः रम्+ अनीयर्। (क) रमणीयः (ख) रमणीयम् (ग) रमणीया (घ) रमनीया (ii) एतेषाम् दर्शनाय सम्पूर्णा व्यवस्था वर्तते। (क) सम्पूर्ण + टाप् (ख) सम्पूर्ण + तल् (ग) सम्पूर्ण + ठक् (घ) सम्पूर्ण + ङीप् (iii) राज्ञः दानशील+ तल् आकर्ण्य देशान्तरेभ्योऽपि जनाः तं देशम् आयान्ति स्म। (क) दानशीलता (ख) दानशीलताम् (ग) दानशीलम् (घ) दानशीलत्वम् (iv) अस्मिन् लोके विद्वांसः एव चक्षुष्मन्तः प्रकीर्तिताः। (क) चक्षुष् + वतुप् (ख) चक्षुष् + ङीप् (ग) चक्षुष् + तल् (घ) चक्षुष् + मतुप्	4x 1 = 4
8.अ	**वाच्यानुसारं मञ्जूषायाः उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत** **राधा** - सीते ! त्वं किं (i) -------? **सीता** - राधे ! मया गीतं स्मर्यते । **राधा** - त्वं किमर्थं (ii) ------- स्मरसि ? **सीता** - यतोहि श्वः गायनप्रतियोगिता अस्ति। त्वया अधुना किं क्रियते ? **राधा** - (iii) ------- लेखः लिख्यते । **मञ्जूषा** - मया, करोषि, गीतम् **अथवा**	3x 1 = 3
आ	**वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा वाक्यानि पुनः लिखत -** (i) शिशुः मात्रा सह ------------(गम्)। (ii) बालिकया ------------(श्लोक) पठ्यन्ते। (iii) ------------(अर्जुन) अभ्यासः क्रियते।	
9.	**कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-दिनचर्यां पूरयत-** (i) माता प्रातः ------------(6:15) वादने पूजां करोति। (ii) तदनन्तरं सर्वाणि कार्याणि समाप्य ------------(9:45)वादने कार्यालयं गच्छति। (iii) सायं ------------(5:30) वादने गृहं प्रत्यागच्छति।	3x 1 = 3

10.	**मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत -** (i) ----------- इदं चित्रं पश्यत। (ii) एषः कलहः ----------- भवतां विनाशकारणं भविष्यति। (iii) अहम् तस्य निग्रहम् वायोः----------- दु करम् मन्ये। (iv) अहं यदि तव सन्ततिं न पालयामि ----------- कुत्र स्युः पिकाः ? **मञ्जूषा -** इव, तर्हि, अधुना, नूनम्	**4x 1 = 4**
11.	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत -** (i) ज्वालमालाकुलाः अश्वाः प्राणत्राणाय इतस्ततः <u>**अधावत्**</u>। (क) अधावम् (ख) अधावत (ग) अधावन् (घ) अधावः (ii) बौद्धभिक्षूणां <u>**निवासयोग्यः**</u> स्थली इयम् । (क) निवासयोग्यम् (ख) निवासयोग्या (ग) निवासयोग्य (घ) निवासयोग्याः (iii) <u>**त्वम्**</u> एव अत्र वृष्टेः अभिनन्दनं करोमि । (क) सः (ख) यूयम् (ग) वयम् (घ) अहम्	**3 x 1 = 3**
	'घ' भागः - पठितावबोधनम् (30 अङ्काः)	
12.	**अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -** अनेन वचसा प्र तहतान्तःकरणः प्रच्छन्नभाग्यः अचिन्तयत्-किम् इदं वचनं विशेषेण माम् एव लक्ष्यीकरोति ? अहो ! कुमार्गम् आश्रितस्य मम कीदृशी इयं क्लेशपरम्परा। गुरूपदेशेन इव अनेन बालवचसा मम चक्षुषी समुन्मीलिते। अद्य आरभ्य पापपथं त्यजामि इति विचिन्त्य मित्रं दुष्टबुद्धिम् अवदत् 'सखे ! यदि मां मित्रस्थाने परिगणयसि, तर्हि साधुजनगर्हितम् इमं पन्थानं त्यजतु भवान् ।दुष्टबुद्धिः तु तस्य सद्वचनानि तिरस्कृत्य ग्रामाभिमुखं प्राचलत् । प्र छन्नभाग्यः तु समुपजातविवेकः स्वगृहं प्र तनिवृत्तः। गृहे तस्य भार्या सपदि समागतं पतिं दृष्ट्वा अपृच्छत् - आर्य ! किं सर्वगतं कुशलं वर्तते ? अयथाकालं समागतोऽसि? सम्प्रति धर्ममतिः सः पश्चात्तापेन दग्धमानसः सर्वं वृत्तान्तं निवेद्य सकरुणम् उच्चैः अक्रन्दत्। बुद्धिमती सा अवदत्- अलं चिन्तया। आपदां तरणिः धैर्यम्। इदानीं विषादं त्यक्त्वा उद्यमः क्रियताम्। **I. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) बालवचसा कस्य चक्षुषी समुन्मीलिते? (ii) प्रच्छन्नभाग्यः कीदृशं पथं त्यजति ? (iii) दुष्टबुद्धिः सद्वचनानि तिरस्कृत्य कुत्र प्राचलत् ?	**5** **2x½ = 1**

	II. पूर्णवाक्येन उत्तरत-(केवले प्रश्नद्वयम्) (i) सा बुद्धिमती स्वपतिं किम् अवदत् ? (ii) प्रच्छन्नभाग्यः सर्वं वृत्तान्तं निवेद्य क अकरोत् ? (iii) प्रच्छन्नभाग्यः स्वमित्रं किम् अवदत्?	2x 1 = 2
	III. (अ) निर्देशानुसारम् उत्तरत - (i) 'साधुजनगर्हितम् इमं पन्थानं त्यजतु भवान् ।' अत्र क कर्तृपदम् अस्ति? (ii) 'अद्य आरभ्य पापपथं त्यजामि' अत्र क्रियापदं किम्?	2x 1 = 2
	अथवा **(आ) निर्देशानुसारम् उत्तरत -** (i) 'अधुना' इत्यस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम्? (ii) 'वृत्तान्तम्' इत्यस्य विशेषणपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।	
13.	**अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -** अर्जुन उवाच - चञ्चलं हि मनः कृष्ण! प्रमाथि बलवद्दृढम्। तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम्॥ श्रीभगवानुवाच – असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम्। अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते॥	5
	I. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) "चञ्चलं हि मनः कृष्ण!" इति कः वदति ? (ii) किं बलवद्दृढम् अस्ति ? (iii) कस्य निग्रहं दुष्करम् ?	2x½ = 1
	II. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) मनसः निग्रहं कथम् अस्ति ? (ii) अर्जुनः मनसः विषये किं कथयति ? (iii) मनः केन गृह्यते ?	2x1 = 2
	III. (अ) निर्देशानुसारम् उत्तरत - (i) "अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते।" अत्र वाक्ये क्रियापदं किम्? (ii) 'कठिनम्' इत्यस्य कि समानार्थक पदं प्रयुक्तम्? **अथवा**	2x 1 = 2

	(आ) निर्देशानुसारम् उत्तरत - (i) 'सुकरम्' इत्यस्य किं विलोमपदं श्लोके प्रयुक्तम्? (ii) 'चञ्चलम्' इत्यस्य विशेष्यपदं श्लोकात् चित्वा लिखत ।	
14.	**अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -** **अश्वत्थामा-** रे दुष्ट भीम ! त्वम् अद्य वध्योऽसि मया। (विलोक्य) अये कथं श्रीकृष्णार्जुनौ युधिष्ठिरश्च ? (स्वगतम्) इदानीं किं करवाणि? आः दृष्टम्, अस्मिन् विषमे समये ब्रह्मास्त्रम् एव मे शरणम्। मोचयामि अस्त्रम् ।(ध्यानं नाटयति ब्रवीति च) इदम् अपाण्डवाय । **श्रीकृष्णः-** पार्थ पश्य, पश्य। एतद् विमुच्यते ब्रह्मास्त्रं द्रोणपुत्रेण! त्रैलोक्यं दहन् इव प्रचण्डज्वालः अग्निः परितः प्रसरति।अर्जुन ! अर्जुन ! त्वमपि मुञ्च ब्रह्मास्त्रं एतत् निवारयितुम्।' **अर्जुनः-** नमः भगवते। स्वस्ति आचार्यपुत्राय, स्वस्ति मे भ्रातृभ्यः । उत्सृज्यते मया ब्रह्मास्त्रम्। अस्त्रम् अस्त्रेण शाम्यताम् । (ततः प्रविशतः व्यासनारदौ) **नारदः-** (व्यासं प्रति) पश्यतु भवान्। कोऽयम् अनर्थः क्रियते एताभ्यां वीराभ्याम्। समन्तात् वर्धमानाः प्रचण्डानलशिखाः आकाशं लिहन्ति इव। गगनात् सहस्त्रशः उल्काः भूमौ पतन्ति। कम्पते खलु सपर्वत-वन-द्रुमा सकला मही। पवनः स्तब्धः जातः । सहस्त्रांशुः न भासते। शैलाः विदीर्यन्ते। कथमपि एतौ निवारणीयौ, अन्यथा सकलं जगद् ध्वस्तं भविष्यति ।	**5**
	I. एकपदेन उत्तरत -(केवलं प्रश्नद्वयम्)	
	(i) काः आकाशं लिहन्ति इव ?	**2x½ = 1**
	(ii) श्रीकृष्णः अर्जुनं कथं सम्बोधयति ?	
	(iii) काभ्याम् अनर्थः क्रियते ?	
	II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -(केवलं प्रश्नद्वयम्)	
	(i) अर्जुनः किमर्थं ब्रह्मास्त्रं विमुञ्चति ?	**2x 1 = 2**
	(ii) कीदृशः अग्निः प्रसरति ?	
	(iii) अश्वत्थामा किम् उक्त्वा ब्र स्त्रं विमुञ्चति ?	
	III. (अ) निर्देशानुसारम् उत्तरत -	
	(i) 'सहस्त्रशः उल्काः' इत्यनयोः पदयोः विशेष्यपदं चित्वा लिखत ।	**2x 1 = 2**
	(ii) 'मोचयामि' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् अत्र युक्तम्?	
	अथवा	

	(आ) निर्देशानुसारम् उत्तरत - (i) 'सूर्यः' इत्यस्य किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम्? (ii) 'अन्यथा सकलं जगद् ध्वस्तं भविष्यति' अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम्?	
15.	**रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत।** (i) सः परेभ्यः अहितं कर्म न कुर्यात्। (ii) नेपथ्ये काकध्वनिः श्रूयते। (iii) राजा वैद्यान् आहूय अश्वरक्षार्थम् अपृच्छत् । (iv) वयम् ऐतिहासिकस्थलानां विषये ज्ञातुम् इच्छामः। (v) सत्यसमं तपः नास्ति।	5 x 1 = 5
16. अ	**मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित-श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत -** अपूर्वः कोऽपि कोशोऽयं विद्यते तव भारति ! व्ययतो वृद्धिमायाति क्षयमायाति सञ्चयात् ॥ **अन्वयः**- (i)------------ ! तव अयम् (ii)------------- कः अपि अपूर्वः विद्यते। व्ययतः (iii)-------------- आयाति (iv)-------------- च क्षयम् आयाति। **मञ्जूषा** - [कोशः , सञ्चयात्, भारति, वृद्धिम्] **अथवा**	4x ½ = 2
आ	**मञ्जूषायाः साहाय्येन श्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत-** यः इच्छत्यात्मनः श्रेयः प्रभूतानि सुखानि च । न कुर्यादहितं कर्म स परेभ्यः कदापि च ॥ **भावार्थः** - यः जनः अस्मिन्(i)-------- स्वकल्याणम् अनेकानि (ii)-------- च वाञ्छति सः जनः कदापि अन्येभ्यः (iii)------------ अकल्याणकरं (iv)-------- न कुर्यात् । **मञ्जूषा** - [सुखानि, कार्यं, संसारे, जनेभ्यः]	
17.	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत-** (i) तेन तम् आशु ताडयन्ति स्म। (क) चिरम् (ख) तत्परम् (ग) परम् (घ) शीघ्रम् (ii) "का का" इति ध्वनिना सुप्तान् प्रबोधयामि। (क) जागरयामि (ख) अवगच्छामि (ग) स्वापयामि (घ) स्थापयामि	4 x1 = 4

	(iii) पुष्पाणां समृद्धिः <u>सुगन्धिः</u> च मनोहरः। (क) सम्पत्तिः (ख) सर्वत्र (ग) सुरभिः (घ) रम्यम् (iv) शिष्यः <u>स्वमेधया</u> पादम् आदत्ते। (क) अनुभवेन (ख) निजबुद्ध्या (ग) आत्मना (घ) सहपाठिभिः	
18.	**मञ्जूषायाः पदसहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितकथाम् उत्तरपुस्तिकायां लिखत-** एकदा भगवान् बोधिसत्वः (i)------------ पुण्यफलैः शिवीनां (ii)----------- अभवत् । स बाल्यकालात् एव वृद्धोपसेवी (iii) ------------ शास्त्रपारङ्गतः च आसीत्।जनानां कल्याणकर्मसु संलग्नः सः (iv)--------- प्रजाः अपालयत्। करुणा-उदारता-दानशीलतादि (v)------------ सः नगरं परितः धन-धान्यसमृद्धाः (vi)-------------अकारयत्।तत्र याचकानाम् (vii)------------ अन्न-पेय-वस्त्र-रजत-सुवर्णादिकानि इच्छितानि (viii)------------ प्राप्य सन्तुष्टः अभवत् ।नृपस्य दानशीलतां श्रुत्वा देशान्तरेभ्यः अपि याचकाः याचनार्थं तम् देशम् आगच्छन् । **मञ्जूषा -** दानशालाः, वस्तूनि, पुत्रवत्, बहुजन्मार्जित, विनयशीलः, राजा, सद्गुणयुक्तः, समूहः	8x ½ = 4